

Hofírková, Lucie; Blažek, Václav

**Sámská historická fonetika II : vokalismus v konfrontaci s jazyky
baltcko-finskými a v uralském kontextu**

Linguistica Brunensia. 2011, vol. 59, iss. 1-2, pp. [73]-81

ISBN 978-80-210-5507-0

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115174>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LUCIE HOFÍRKOVÁ – VÁCLAV BLAŽEK

SÁMSKÁ HISTORICKÁ FONETIKA II: VOKALISMUS V KONFRONTACI S JAZYKY BALTSKO-FINSKÝMI A V URALSKÉM KONTEXTU

Cílem předkládaného příspěvku je zmapovat vokalismus sámských jazyků mezi sebou a ve srovnání s nejbližšími baltsko-finskými jazyky. Ve druhé části pak představujeme základní korespondence vokálů mezi všemi větvemi uralských jazyků. Jde o pokračování naší studie „Sámská historická fonetika I: konsonantismus v konfrontaci s jazyky baltsko-finskými a v uralském kontextu“ z *Linguistica Brunensia* 58, 2010, 135–153.

I. Feno-sámský vokalismus Kombinace vokálů první a druhé slabiky

- (1) *a-a* FS **kala* „ryba“ > fi., ing., kar., lyd., vep., vot., est. *kala*, liv. *kalā* „id.“ (SSA 1: 282) | PS **kōlē* „id.“ > SaaN *guolle*, S *guōlie*, U *güellee*, L *kuollē*, I *kyeli*, Sk *kue'll*, Kld. *kū'll* (YSS: 511)
- (2) *a-i* FS **appi* „tchán“ > fi. *appi* „id.“, kar. *appi*, *appe* „tchán (otec manželky)“, lyd. *ap*, *appi*, vep. *ap* (gen. *apin*) „id.“ (SSA 1: 79) | PS **vōppe* „id.“ > SaaN *vuop'pā*, S *vuoppe*, U *vuahpa*, L *vuohppa*, I *vuoppa*, Sk *vuōpp*, Kld. *vūpp* (YSS: 1451)
- (3) *a-o* FS **vaðno-* „přisáhat“ > fi. *vanno-a*, ing. *vannu-a*, kar. *vannu-o*, vot. *vanno-ta*, est. *vandu-da* id., „klít, nadávat“ (SSA 3: 407) | PS **vōrnō* > SaaN *vuor'dno-t*, S *voårnu-dh*, U *vuardnoo-t*, L *vuor'nō-t*, I *vuårnu-đ*, Sk *vuårnna-d*, Kld. *vuern,χe-đ* (YSS 1461)
- (4) *o-a* FS **kota* „chatrč, chýše“ > fi. *kota* „chýše; sámský stan“, kar. *kota* „přístřešek“, lyd. *koda* „kurník“, vot. *keṭa* „chata, chatrč, světnice“, est. *koda* „dům, místnost“, liv. *kuodā* „stavba, dům“ (SSA 1: 411) | PS **kātē* > SaaN *goatte*, S *goādie*, U *gāāhtee*, L *kāhtē*, I *koati*, Sk *kue'tt*, Kld. *kue'dd* (YSS: 487)
- (5) *o-i* FS **poŋi* „prsa, hrud“ > fi., ing., kar., lyd., vep. *povi*, vot. *pevvi*, est. *põu* (gen. *põue*) „id.“ (SSA 2: 408) | PS **pōŋe* „id.“ > SaaN *buoghā*, S *buoŋe*, U *buagŋa*, L *puokŋa*, I *puoŋa*, Sk *puŋŋ*, Kld. *pūŋŋ* (YSS: 1000)

- (6) *ō-a* FS **śola* „střevo“ > fi. *suoli* (gen. *suolen*), ing. *sōli*, kar. *suoli*, lyd. *šu-olī*, vep. *solī*, vot. *sōli*, est. *sool* (gen. *soole*), liv. *sūol* (SSA 3: 215) | PS **čālē* id. > SaaN *čoalle*, S *tjoālie*, P *tjåāllie*, L *tjällē*, I *čoali*, Sk *čuā'll*, Kld. *čue'll* (YSS: 173)
- (7) *ō-i* FS **nōri* „mladý“ > fi. *nuori*, ing. *nōri*, kar. *nuori*, lyd. *nuor*, vep. *nor*, vot. *nōri*, est. *noor* (gen. *noore*), liv. *nūor* „id.“ (SSA 2: 240) | PS **nōre* „id.“ > SaaN *nuorrā*, S *nuore*, U *nuarra*, L *nuorra*, I *nuora*, Sk *nuōrr*, Kld. *nūrr* (YSS: 745)
- (8) *u-a* FS **kuma* „obrácený, vzhůru nohama“ > fi. *kumo* id., „klenba, přístřešek, pokrývka“, ing. *kummullā* „obrácený, vzhůru nohama“, kar. *kumossa*, lyd. *kumadi*, vep. *kumaita* „převrátit“, vot. *kummolā* „obrácený, vzhůru nohama“, est. *kummuli* id. (SSA 1: 435) | PS **komā* id. > SaaN *gobmot*, S *gābmude*, U *gub'moda*, L *kābmot*, I *kommood*, Sk *kāmmad*, Kld. *kāmmaγ* (YSS 447)
- (9) *u-i* FS **puri-* „kousat“ > fi. *pure-* (inf. *purra*, ing., kar. *purra*, lyd., vep. *purda*, vot. *purra*), est. *pure-* (inf. *pureda*) „id.“ (SSA 2: 437–8) | PS **porē* „jíst, kousat“ > SaaN *borrā-t*, S *bārre-dh*, U *bārra-t*, L *pārrā-t*, I *pu(u)rra-đ*, Sk *poorrā-d*, Kld. *pōrrē-δ* (YSS 953)
- (10) *u-o* FS **kućco-* „pozvat“ > fi. *kutsu-a*, kar. *kuttšu-o*, lyd. *kuttšu-da*, vep. *kutsu-*, vot. *kuttsu-a*, est. *kutsu-da*, liv. *kutsə* (SSA 1: 455) | PS **koććō* > SaaN *goč'čo-t*, S *gāttju-dh*, U *guthjoo-t*, L *kāhtjtō-t*, I *koččo-đ*, Sk *kāčča-d*, Kld. *kāčče-δ* (YSS 437)
- (11) *ū-i* FS **kūli-* „slyšet“ > fi. *kuule-* (inf. *kuulla*, ing. *kūlla*, kar. *kuulla*, lyd. *kūlda*, vep. *kulda*, vot. *kūlla*), est. *kuule-* (inf. *kuulda*) „id.“ (SSA 1: 456) | PS **kule* „id.“ > SaaN *gullā-t*, S *guvle-dh*, U *gūlla-t*, L *kulla-t*, I *ku(u)lla-đ*, Sk *kuullā-d*, Kld. *kulle-δ* (YSS: 492)
- (12) *ä-ä* FS **tāktä* > fi. *tāhde* „zbytek“ (> kar. *tāhe(h)* „zbytek jídla“, est. dial. *tāhte* „znovu ohřátá polévka“) (SSA 3: 352) | PS **tāktē* „kost“ > SaaN *dak'te*, S *daaktie*, U *dāktee*, L *tak'tē*, I *tāhti*, Sk *tā'htt*, Kld. *tā'xt* (YSS 1219)
- (13) *ä-i* FS **kāti* „ruka“ > fi. *käsi* (gen. *käden*), ing. *käsi*, lyd. *kāži*, *kāzi*, vep. *kāži*, vot. *tšäsi*, est. *käsi* (gen. *käe*) „id.“ (SSA 1: 479) | PS **kēte* „id.“ > SaaN *giettä*, S *giēde*, U *giahta*, L *kiehta*, I *kieta*, Sk *kiōtt*, Kld. *kīdd* (YSS 433)
- (14) *e-ä* FS **kesä* „léto“ > fi., ing., kar. *kesä*, lyd. *kezä*, *keza*, vep. *keza*, vot. *kesä*, est. *kesa* „id.“ (SSA 1: 351) | PS **kēsē* „id.“ > SaaN *geasse*, S *giesie*, U *giessee*, L *kiessē*, I *keesi*, Sk *kiä'ss*, Kld. *kie'ss* (YSS: 393)
- (15) *e-i* FS **meni-* „jít, jet“ > fi. *mene-* (inf. *mennä*, ing., kar. *männä*, lyd., vep. *mändä*, vot. *mennä*, est. *minna*) (SSA 2: 159) | PS **mene* > SaaN *mān-nā-t*, S *m'inne-dh*, U *manna-t*, L *manna-t*, I *moonna-đ*, Sk *mōōnnā-đ*, Kld. *mēnne-δ* (YSS 636)
- (16) *ē-ä* FS **pēlä* „půl“ > fi. *suu-pieli* „koutek úst“, *pielos* „okraj“ | PS **pēlē* „půl“ FS **peljä* > fi. *pieli* „rám“, ing. *pēli* „rám (okna, dveří)“, kar. *pieli* „rám, okraj“, lyd. *piel* „rám (okna, dveří)“, vep. *pel* id., est. *peel* „te-

- rén“, liv. *pēl* id. (SSA 2: 347) | PS **pēljē* > SaaN *beallji* (Sammallahti 1998: 230), L *piellē*, Sk *pielļe* (UEW: 362–363)
- (17) *ē-i* FS **kēli* „jazyk“ > fi. *kieli*, ing. *kēli*, kar. *kieli*, lyd. *kiel(i)*, *kiel*, vep. *keļ*, vot. *tšēli*, *tšīli*, est. *keel* (gen. *keele*), liv. *kēl* (gen. *kīel*) „id.“ (SSA 1: 353) | PS **kēle* „id.“ > SaaN *giellâ*, S *giēle*, U *gialla*, L *kiella*, I *kiela*, Sk *kiðll*, Kld. *kīll* (YSS: 419)
- (18) *i-a* FS **nikka-* „škytat“ > fi. *nikka* „škytavka“, ing. *nikkoi*, kar. *nikko*, *nikka*, lyd. *nikoittada* „škytat“, vep. *nikištōt’ ta* id., vot. *nikotta-*, est. *nigu* „škytavka“ (SSA 2: 220) | PS **nekē* „škytat“ > SaaN *njâkkâ-stit*, S *njikk’e-stidh*, L *njahka-stit*, I *njihanja-s*, Sk *njikknâ-sted*, Kld. *niġgng’-sted* (YSS 753)
- (19) *i-ä* FS **silmä* „oko“ > fi., ing., kar. *silmä*, lyd. *šilm*, vep. *sīlm*, vot. *silmä*, est. *silm* (gen. *silma*), liv. *sīlma* (SSA 3: 181) | PS **čēlmē* > SaaN *čâl’b-me*, S *tjālmie*, U *tjal’bmee*, L *tjal’mē*, I *čalme*, Sk *čā’lmm*, Kld. *čq’lm* (YSS 110)
- (20) *i-i* FS **nimi* „jméno“ > fi., ing., kar., vep., vot., est. *nimi* „id.“ (SSA 2: 222) | PS **neme* „id.“ > SaaN *nâmmâ*, S *n’imme*, U *namma*, L *namma*, I *nomma*, Sk *nōmm*, Kld. *neġm* (YSS 702).
- (21) *ī-a* FS **pīra(-)* „svalnatý žaludek“ > fi. *piira*, kar. *piiroi* | PS **pirē(m)* > SaaN *birre*, P *piriem*, L *pirēv*, Sk *pee’rr*, T *perram* (YSS 928).
- (22) *ī-i* FS **pīri* „kruh“ > fi. *piiri* „id.“, vot. *pīri* „pěšinka (ve vlasech), čára, okraj“, est. *piir* (gen. *piiri*) „okraj, kruh“, liv. *pīr* „okraj“ (SSA 2: 357) | PS **pire* „kolem, dokola“ > SaaN *birrâ*, S *b’ijre*, U *birra*, L *pirra*, I *pirra*, Sk *pirr*, Kld. *piġr* (YSS: 927).
- (23) *ī-o* FS **tiivo-* > fi. *siivo* „čistota, pořádek“, *siivo-ta* „uklízet“, ing. *sīvo* „čistota, pořádek“, kar. *siivo* id. (SSA 3: 178) | PS **tivō* „opravit“ > SaaN *divvo-t*, S *d’ävvu-dh*, U *divvoo-t*, L *tivvō-t*, I *tivvoo-đ*, Sk *teevva-d*, Kld. *tjyve-đ* (YSS 1256).
- (24) *ü-ä* FS **pūšā* „svatý“ > fi. *pyhä*, ing. *pühä* „neděle, svátek; půst“, kar. *pyhä* „půst; neděle, svátek; svatý; bezchybný“, lyd. *pühä* „postní doba; svatý“, vep. *pühä* „půst“, vot. *pühä* „svatý; postní jídlo“, est. *püha* „svatý; svátek“, liv. *pivā*, *püvā* „svatý; svátek“ (SSA 2: 448–449) | PS **pešē* > SaaN *bāsse*, S *bissie*, U *bissee*, L *passē*, I *pase*, Sk *pââ’ss*, Kld. *pa’ss* (YSS 866).
- (25) *ü-i* FS **süli* „klín, náruč“ > fi. *syli*, ing. *süli*, kar. *syli*, lyd. *šülü*, *süli*, vep. *süü*, vot., est. *süli* „id.“ (SSA 3: 229) | PS **seļē* > SaaN *sällâ*, S *s’ille*, U *salla*, I *solla*, Sk *söll*, Kld. *sēll* (YSS 1085).

II. Uralský/ugrofinský vokalismus Kombinace vokálů v první a druhé slabice

V této části užíváme uralské rekonstrukce P. Sammallahtiho (1988), které se v několika detailech liší od tradičních rekonstrukcí, reprezentovaných „Uralským etymologickým slovníkem“ (UEW).

- (1) *â-î* U **kâxsi* „smrk; jedle“ > fi. *kuusi*, gen. *kuusen* „smrk/Pinus silvestris, jedle/Picea excelsa“, est. *kuusk*, gen. *kuuse* „smrk“ | PS **kōse* > SaaN *guossâ* „Picea excelsa“, L *kuossa* „smrk“, S *guose*, U *guassa*, P *kuossa*, I *kuosa*, Sk *kuõss*, Kld. *küss*, T *kjss* (YSS 536) | md. E M *kuz* „smrk“ | mr. KB U B *kož* | udm. S *kjz*, K *kâz* „červená jedle/Pinus picea“, komi Z *koz*, P *kez* | mansi P *kowt*, LU *kayt* „jedle“, chanty V *kol*, DN *χol* || sm. **kâât* „smrk“ > ngan. *kuo*, enets. *ka*, nenets. *xady*, (les.) *kāt* | selk. *qut* | kamas. *ko'd*, taigi *kat* (UEW 222; SW 61).
- (2) *â-â* U **kâlâ* „ryba“ > fi. *kala* | PS **kōlē* „id.“ > SaaN *guolle* (YSS: 511) | md. E M *kal* | mr. *kol* | mansi TJ *kōl*, P *kul*, chanty V *kul* | maď. *hal* || sm. **kâlâ* > nenets. *χâlê*, enets. *kaðe*, ngan. *kole* | selk. *kel* | kamas. *kola* | kojb. *kola* (UEW 119; SW 59).
- (3) *o-î* U **pori-* „jíst“ > fi. *pure-* (inf. *purra*) „kousat“, est. *pure-* (inf. *pureda*) „id.“ | PS **porē* „jíst“ > SaaN *borrâ-t*, S *bârre-dh*, U *bârra-t*, L *pârrâ-t*, I *pu(u)rra-ďď*, Sk *poorâ-d*, Kld. *pōrre-δ* (YSS: 953) | md. *poře-* „kousat, hlodat, žrát“ | mr. U B *pura-* „kousat“ | udm. J *puri-* „rozkousat, rozsápat“, komi S P *pur-* „kousat“ | chanty V *pōr-* „id.“, mansi *por-* „id.“ || sm. **por-* > nenets. *parâ-* „zapálit, péct“, enets. B *forada-* „péct“ | selk. KeO *poru-* „id.“ | kamas. *puri-*, *pəřə-* „id.“ (UEW 405–06; SW 127–28).
- (4) *o-â* U **kopâ* „kûra (stromu)“ > est. *kõba* „borová kûra“ | md. E *kuvo* „kûrka“, M *kuva* „kûra, kûrka“ | mr. *kuwo* „slupka, skořápka“ | udm. S K G *ku* „kûže“, komi Z P *ku* id. || sm. **kopâ* > ngan. *kúfu*, enets. *kúba*, *kuba* „kûže“, nenets. *χoba* „kûže, kûra“ | selk. *qopi* „kûže“ | kamas. *kuba*, *kuwa* id., kojb. *kuba* | mot. *ko* „kûže“, karagas. *kogo-to* „jeho kûže“ (UEW 180; SW 73).
- (5) *u-î* U **kunsî* „moč“ > fi. *kusi* (gen. *kusen*), est. *kusi* (gen. *kuse*) „id.“ | PS **koñce* > SaaN *gož'žâ*, S *gaddje*, U *gâd'tja*, P *kâttja*, L *kâdtjâ*, I *kužža*, Sk *kožž* (YSS 452) | mr. KB *kâž-wət* „id.“ | udm. K *kâž*, *kiž* „id.“, komi S P *kuž* „id.“ | chanty V *kōsjějk* „id.“, mansi P *kušwüt* „id.“ | maď. *húgy* „id.“ || sm. **kunsâ* > ngan. *kunsə* „id.“ | selk. TaU *kūše* „id.“ | kamas. *kənze*, *kunze* „id.“ (UEW 210; SW 77).
- (6) *u-â* U **munâ* „vejce“ > fi. „est. *muna* id. | PS **monē* > SaaN *mânn* ~ *mõnne* „vejce“, L *mânnē*, S *münnie*, U *münnee*, P *mânnie*, I *mane*, Sk *mââ'nn*, Kld. *mā'nn*, T *mēññe* (YSS 677) | md. E M *mona* „varle“ | mr. KB *mânê*, U B *muno* „vejce; varle“ | maď. *mony* id.; mansi TJ KU *man*, P LO *mon* „varle“, So. *mūñi* „vejce“, chanty V *moñ* „penis“, DT *mān* „varle“, O *mon* || sm. **mânâ* „vejce“ > ngan. *mənu*, enets. *mona* id. | selk. *ma'n* „penis“ | kamas. *müñü*, kojb. *mynj* „vejce“ (UEW 285; SW 86).
- (7) *î-î* U **iptî* „vlas“ > fi. *hapsi* (gen. *hapsen*) | PS **vōpte* > SaaN *vuok'tâ*, S *vuopte*, U *vuap'ta*, L *vuob'ta*, I *vuopta*, Sk *vuōptt*, Kld. *vūpt* (YSS 1455) | mr. *üp* | chanty V *awət*, DN *upət*, O *opət*, mansi TJ *ēt* „cop“, So. *āt* „vlas“ || sm. **eptâ* > nenets. *ñäept*, enets. K *itto*, ngan. *ñabta* | selk. Ke. *opttž* „koňská žíně“ | kamas. *epti* „vlas“, kojb. *abde* | mot. *ipti* (UEW 14–15; SW 21).

- (8) *i-ä* U **miksä* „játro“ > fi. *maksa*, est. *maks* (gen. *maksa*) | PS **mōksē* > SaaS *muöksie*, U *müeksee* (YSS: 688) | md. E *makso*, M *maksa* | mr. *mokš* | udm., komi *mus* | chanty DN *муχət*, O *māχəl*, mansi TJ *majət* | mad'. *máj* || sm. **mītā* > nenets. O *mūd*, enets. *muro*, ngan. *mita* | selk. Ty. *meť*, *mīt* | kamas. *mīt* (UEW 264; SW 93–94).
- (9) *ä-i* FU **kāti* „ruka“ > fi. *käsi* (gen. *käden*) | PS **kēte* „id.“ > SaaN *giettä* (YSS 433) | md. E *ked'*, M *käd'* | mr. *kit* | udm. *ki*, komi *ki* | chanty V *köt*, mansi *kāt* | mad'. *kéz* (UEW 140).
- (10) *ä-ä* U **äjmä* „jehla“ > fi. *äimä* „id.“ | PS **ājmē* > SaaN *ai'bme*, S *aajmie*, U *äibmee*, P *aaj'pmie*, L *ai'mē*, I *äjmi* (YSS: 36) | mr. KB *im*, U B *ime* | komi S V P *jem*, PO *im* || sm. **ejmä* > nenets. O *nūpe* | kam. *nūmi*, kojb. *neme* | mot. *ime* (UEW 22; SW 22).
- (11) *e-i* U **weti* „voda“ > fi. *vesi* (gen. *veden*), est. *vesi* (gen. *vee*) | md. E *ved'*, *väd'*, M *ved'* | mr. KB *wət*, U B *wüt* | udm. S G *vu*; komi Z P *va* | mad'. *víz*; mansi So. *wit*, KU *wit'*, P *wüt'* || sm. **wit* > ngan. *bē'*, gen. *bedan*, enets. *bi'*, gen. *bido'*, nenets (Pallas) *bi*, nenets (Iesní) *β'it* | selk. *üt* | kamas. *bü*, kojb. *bü*, *by*, abakan. *bu* | mat., taigi *bu*, karagas. *bu* (UEW 176; SW 176–77).
- (12) *e-ä* U **pesä* „hnízdo“ fi. *pesä*, est. *pesa* | PS **pēsē* > SaaN *bässe*, L *piessē* ~ *pässē*, S *biesie*, U *biessee*, P *piessie*, I *peesi*, Sk *piä'ss*, Kld. *pie'ss* (YSS 917) | md.E *pize*, M *piza* | mr. KB *pəžäš*, M *pižaš*, B *pužaš* id. | udm. *puz* „vejce“, komi *poz* „hnízdo“ | mad'. *fészék*; mansi KU *pit'*, chanty V *pěl*, T *pit* || sm. **pitä* „hnízdo“ > ngan. *φəť'te*, enets. Ch. *fire*, B. *fide*, nenets. O *pid'e*, Nj. *piče* | selk. Ke. *pitta* | kamas. *phidä*, kojb. *pidä* | mot. *idyde* (UEW 375; SW 126).
- (13) *i-i* U **nimi* „jméno“ > fi. *nimi* (gen. *nimen*), est. *nimi* (gen. *nime*) | PS **neme* > SaaN *nämmä* (YSS 702) | md. E *l'em*, *l'äm*, M *l'em* | mr. KB *läm*, U B *lüm* | udm. S *nim*, K *ńem*; komi Z P *ńim* | mad'. *név*, ak. *nevet*; mansi TJ KU *näm*, So. *nam*, chanty DN O *nem* || sm. **nim* ~ **nüm* > ngan. *ńim*, enets. Ch. *ńi'*, nenets. *ńim* | selk. *nim* | kamas. *nim*, kojb. *nym* id. (UEW 305; SW 102).
- (14) *i-ä* U **šilmä* „oko“ > fi. *šilmä*, est. *šilm* (gen. *šilma*) | PS **čēlmē* > SaaN *čäl'bme*, L *tjal'mē*, S *tjälmie*, U *tjal'bmee*, P *tjal'pmie*, I *čälme*, Sk *čä'lmm*, Kld. *čg'łm*, T *čvłme* (YSS 110) | md.E *šel'me*, M *šel'mä* | mr. KB *sənzä*, UMB *šínčä* | udm. G *šin*, *šinm-*; komi ZP *šin*, *šinm-* | mad'. *szēm*; mansi KU P *šäm*, So. *sam*; chanty V DN O *sem* || sm. **šajmä* id. > ngan. *šáime*, enets. *sei*, nenets. O *sew*, Lj. *häem* | selk. *saji* | kamas. *sima*, kojb. *simä* | mat. *ssimä* id. (UEW 479; SW 132).
- (15) *ü-i* U **niüdi* „rukojeť“ > fi. *lysi* (gen. *lyden*), dial. *nysi* (gen. *nyden*), est. *lūsi* (gen. *löe*) | PS **neđe* > SaaN *nāđđä*, L *nahta*, S *n'irre*, U *nadda*, P *nadda*, Sk *nōđđä*, Kld. *neđđ* (YSS 699) | md. E *ńed'*, *ńäd'*, M *ńed'* | mad'. *nyél*, ak. *nyelet*; mansi TJ KU *näl*, P *nāl*, So. *nal*, chanty O *nāl*, DN *nět* || sm. **nir* „rukojeť nože“ > ngan. *ńir*, enets. *ńi'*, gen. *ńiřo'*, nenets. *nir*“ | selk. *nir* | kamas. *ńirže* id. (UEW 304; SW 102–03).

(16) *ü-ä* U **d'ümä* „klíh“ > fi. *tymä*, est. *tüma* „smola“ | PS **ðemē* „lepidlo, klíh“ > SaaN *dābme*, L *tapmē*, I *tame* (YSS: 217) | mr. *lümö* „klíh“ | udm. „komi *lem* || sm. **jimä* > nenets. *jīme*, enets. *ie*, ngan. *jime* | selk. Ke. *tjeu*, Ta. *čim(ə)* | kamas. *nəme* (UEW 66; SW 45).

Následující uralské rekonstrukce vycházejí z hypotézy J. Janhunena (1981), jenž se pokusil vysvětlit některé specifické jevy v kvantitě vokálů a diftongů existencí hlásky *x* obdobné laryngálám rekonstruovaným v indoevropském prajazyce. Eliminace laryngál v indoevropském prajazyce měla vyvolat kompenzatorické dloužení sousedních vokálů. Analogický jev předpokládá Janhunen i v uralském prajazyce.

(17) *åx-i* U **kåxsi* „smrk; jedle“ > fi. *kuusi*, gen. *kuusen* „smrk/Pinus silvestris, jedle/Picea excelsa“, est. *kuusk*, gen. *kuuse* „smrk“ | PS **kōsē* > SaaN *guossā* „Picea excelsa“, L *kuossa* „smrk“, S *guose*, U *guassa*, P *kuossa*, I *kuosa*, Sk *kuōss*, Kld. *kūss*, T *kjss* (YSS 536) | md. E M *kuz* „smrk“ | mr. KB U B *kož* | udm. S *kjz*, K *kāz* „červená jedle/Pinus picea“; komi Z *koz*, P *kež* | mansi P *kowt*, LU *kayt* „jedle“, chanty V *kol*, DN *χol* || sm. **kāāt* „smrk“ > ngan. *kuo*, enets. *ka*, nenets. *xady*, (les.) *kāt* | selk. *qut* | kamas. *ko'd*, taigi *kat* (UEW 222; SW 61).

(18) *ox-i* U **koxji* „bříza“ > fi. *koivu*, est. *kõiv* (gen. *kõivu*) | md. E *kilej*, M *kelu* | mr. KB *kuyi*, *koyi* | mansi TJ *kēl* || sm. **koāj* „bříza“ > nenets. *χo*, enets. *kua*, ngan. *kua* | selk. Ke. *kōe* | kamas. *koju*, kojb. *kuju* (UEW 169; SW 73).

(19) *ix-i* U **d'ixmi* „střemcha“ > fi. *tuomi* (gen. *tuomen*), est. *toom* (gen. *toome*) | PS **ðōmē* > SaaN *duobmā*, S *fuome*, I *tuoma*, Sk *tuōmm*, Kld. *tuemm* (YSS 221) | md. E *lōm*, M *lajmä* „krušina“ | mr. KB *lombā* „střemcha, krušina“ | udm. S *lēm* „střemcha, třešň ptačí“, komi S P *lēm* „střemcha“ | chanty DN *jum* „id.“, mansi TJ *lēm* || sm. **jimä* > nenets. *jīme*, enets. *ie*, ngan. *jime* | selk. Ke. *tjeu*, Ta. *čim(ə)* | kamas. *nəme* (UEW 66; SW 45).

(20) *äx-i* U **käxli* „jazyk“ > fi. *kieli* (gen. *kielen*), est. *keel* (gen. *keele*) | PS **kēle* „id.“ > SaaN *giellā* (YSS: 419) | md. E *kel'*, M *käl* | udm. S *kjł*, komi S *kjł* | chanty V *kōl* „slovo, zpráva, novinka“ || sm. **keāj* > nenets. *še* „jazyk“, enets. B *sioro*, ngan. *sieja* | selk. *šē* | kamas. *šəkə*, kojb. *seka* (UEW 144; SW 66).

(21) *ex-i* U **sexji* „hnis“ > PS **sēje* > SaaN *sieggjä*, S *siėje*, P *siejja*, L *siedja*, I *siejja*, Sk *siđij* (YSS: 1139) | md. *sij*, *si* | mr. KB U *šü* | udm. S *śis* „shnilý, tlení“, komi *śis* „shnilý, tlení“ | chanty V *lōj* „hnis“, mansi T *sāj* „id.“, mad'. *ev* „id.“ || sm. **te* > nenets. *čīm-* „shnilý, ztrouchnivělý; zkysnout“, enets. *tībā* „kyselý“, ngan. *tīmi?e-* „kyselý; shnit“ | selk. N *té* „hnis“ | kamas. *te?-* (UEW 434; SW 161).

(22) *ux-i* U **suxi-* „veslovat“ > fi. *souta-* (inf. *soutaa*), est. *sōuda*, ing. *soutā*, kar. *soutoa*, lyd. *soutta*, vep. *souta*, vot. *seūtā* (SSA 3: 205) | PS **suvtē*

> SaaN *suw'de-t*, S *süvd'e-dh*, L *suu'tē-t*, I *suvde-đ* (YSS: 1167) | mr. M *šua-* | chanty *jōγəl-*, mansi *tow-* || sm. **tu(â)-* > ngan. *tōpsa* „veslo“ | selk. Ta. *tuu-* „veslovat“ | kamas. *tu-* (UEW 449; SW 166).

Tabulky

I. Přehled vokalických korespondencí mezi finštinou a sámštinou

a-/ä- kmen	bfín.	sámské							
	fi.	PS	N	S	U	L	I	Sk	Kld.
<i>a</i>	<i>a</i>	* <i>ō</i>	<i>uo</i>	<i>uō</i>	<i>üe</i>	<i>uo</i>	<i>ye</i>	<i>ue</i>	<i>ū</i>
<i>o</i>	<i>o</i>	* <i>ā</i>	<i>oa</i>	<i>oā</i>	<i>āā</i>	<i>ā</i>	<i>oa</i>	<i>ue</i>	<i>ue</i>
<i>ō</i>	<i>uo</i>	* <i>ā</i>	<i>oa</i>	<i>oā</i>	<i>āā</i>	<i>ā</i>	<i>oa</i>	<i>uā</i>	<i>ue</i>
<i>u</i>	<i>u</i>	* <i>o</i>	<i>o</i>	<i>ā</i>	<i>u</i>	<i>ā</i>	<i>o</i>	<i>ā</i>	<i>ā</i>
<i>ä</i>	<i>ä</i>	* <i>ā</i>	<i>a</i>	<i>aa</i>	<i>à</i>	<i>a</i>	<i>ä</i>	<i>ä</i>	<i>ā</i>
<i>e</i>	<i>e</i>	* <i>ē</i>	<i>ea</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>	<i>ee</i>	<i>iä</i>	<i>ie</i>
<i>ē</i>	<i>ie</i>	* <i>ē</i>	<i>ea</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>	<i>e</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>
<i>i</i>	<i>i</i>	* <i>ē</i>	<i>ā/ā</i>	<i>i/ä</i>	<i>a/a</i>	<i>a/a</i>	<i>i/a</i>	<i>i/ā</i>	<i>i/ā</i>
<i>ī</i>	<i>ī</i>	* <i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>ee</i>	<i>ī</i>
<i>ü</i>	<i>ü</i>	* <i>ē</i>	<i>ā</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>āā</i>	<i>ā</i>

i(e ⁺)- kmen	bfín.	sámské							
	fi.	PS	N	S	U	L	I	Sk	Kld.
<i>a</i>	<i>a</i>	* <i>ō</i>	<i>uo</i>	<i>uo</i>	<i>ua</i>	<i>uo</i>	<i>uo</i>	<i>uō</i>	<i>ū</i>
<i>o</i>	<i>o</i>	* <i>ō</i>	<i>uo</i>	<i>uo</i>	<i>ua</i>	<i>uo</i>	<i>uo</i>	<i>u</i>	<i>ū</i>
<i>ō</i>	<i>uo</i>	* <i>ō</i>	<i>uo</i>	<i>uo</i>	<i>ua</i>	<i>uo</i>	<i>uo</i>	<i>uō</i>	<i>ū</i>
<i>u</i>	<i>u</i>	* <i>o</i>	<i>o</i>	<i>ā</i>	<i>ā</i>	<i>ā</i>	<i>u(u)</i>	<i>oo</i>	<i>ō</i>
<i>ū</i>	<i>ū</i>	* <i>u</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	<i>ù</i>	<i>u</i>	<i>u(u)</i>	<i>uu</i>	<i>u</i>
<i>ä</i>	<i>ä</i>	* <i>ē</i>	<i>ie</i>	<i>iě</i>	<i>ia</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>	<i>iō</i>	<i>ī</i>
<i>e</i>	<i>e</i>	* <i>ē</i>	<i>ā</i>	<i>ī</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>oo</i>	<i>ōō</i>	<i>ē</i>
<i>ē</i>	<i>ie</i>	* <i>ē</i>	<i>ie</i>	<i>iě</i>	<i>ia</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>	<i>iō</i>	<i>ī</i>
<i>i</i>	<i>i</i>	* <i>ē</i>	<i>ā</i>	<i>ī</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>o</i>	<i>ō</i>	<i>ē</i>
<i>ī</i>	<i>ī</i>	* <i>i</i>	<i>i</i>	<i>ī</i>	<i>ì</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>ī</i>
<i>ü</i>	<i>ü</i>	* <i>ē</i>	<i>ā</i>	<i>ī</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>o</i>	<i>ō</i>	<i>ē</i>

o- kmen	bfín.	sámské							
	fi.	PS	N	S	U	L	I	Sk	Kld.
<i>a</i>	<i>a</i>	* <i>ō</i>	<i>uo</i>	<i>oā</i>	<i>ua</i>	<i>uo</i>	<i>uā</i>	<i>uā</i>	<i>ue</i>
<i>u</i>	<i>u</i>	* <i>o</i>	<i>o</i>	<i>ā</i>	<i>u</i>	<i>ā</i>	<i>o</i>	<i>ā</i>	<i>ā</i>
<i>ī</i>	<i>ī</i>	* <i>i</i>	<i>i</i>	<i>ä</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>ee</i>	<i>ī</i>

Pramenem protosámských rekonstrukcí je Juhani Lehtiranta (YSS).

II. Přehled vokalických korespondencí mezi hlavními větvemi uralských jazyků

<i>a-/ä-</i> kmen	bfín.	saami	mord.	mari	perm.	maď.	sm.
<i>a</i>	<i>a</i>	* <i>ō</i>	<i>a</i>	á, o, u, ä	<i>a, ô, u</i>	<i>a</i>	* <i>â</i>
<i>o</i>	<i>o</i>	* <i>ā</i>	<i>u</i>	<i>o, u</i>	<i>u, ô⁵</i>	<i>a</i>	* <i>o/*â</i>
<i>ō</i>	<i>ō > fi. uo</i>	* <i>ā</i>	<i>u, u</i>	<i>o, u</i>	<i>u, ô³</i>	<i>a</i>	?
<i>u</i>	<i>u</i>	* <i>o</i>	<i>u, o</i>	ũ	ĩ	<i>u, o, a³</i>	* <i>ō</i>
<i>ū</i>	<i>ū</i>	* <i>u</i>	<i>u</i>	<i>u, o</i>	ĩ	<i>u, a³</i>	* <i>ō?</i>
<i>ä</i>	<i>ä</i>	* <i>ā</i>	ä > E <i>e</i>	ä, e ² , i ³	ε, o	<i>e ~ ē</i>	* <i>e</i>
<i>e</i>	<i>e</i>	* <i>ē</i>	<i>i</i>	ĩ, ũ ⁴	<i>o</i>	<i>ě ~ é (i)</i>	* <i>i</i>
<i>ē</i>	<i>ē > fi. ie</i>	* <i>ē</i>	ä?	<i>e?</i>	ó	<i>e ~ ē</i>	* <i>iô</i>
<i>i</i>	<i>i</i>	* <i>ę</i>	<i>i (u¹), e (o¹)</i>	ĩ, ũ ¹	<i>i, ê?</i>	<i>ě (ô, ü)</i>	* <i>ō</i>
<i>ī</i>	<i>ī</i>	* <i>i</i>	<i>i</i>	<i>i, ũ?</i>	<i>i</i>	<i>i (ô, ü)</i>	* <i>e?</i>
<i>ü</i>	<i>ü</i>	* <i>e</i>	<i>e, i</i>	ũ, ĩ	ĩ, ô ⁶	<i>ö, e, i</i>	* <i>i</i>

<i>i(e⁺)</i> -kmen	bfín.	saami	mord.	mari	perm.	maď.	sm.
<i>a</i>	<i>a</i>	* <i>ō</i>	<i>a</i>	á, o, u, ä	<i>a, ô, u</i>	<i>a ~ á</i>	* <i>â</i>
<i>o</i>	<i>o</i>	* <i>ō</i>	<i>o</i>	ö, ũ	<i>u, ô⁵</i>	<i>i ~ í</i>	* <i>o/*â</i>
äx > ō	<i>ō > fi. uo</i>	* <i>ō</i>	<i>a</i>	ö, ũ	ę, ô ³	<i>i ~ í</i>	* <i>âô</i>
<i>u</i>	<i>u</i>	* <i>o</i>	<i>u, o</i>	ũ	ĩ	<i>u, o, a³</i>	* <i>uô</i>
<i>ū</i>	<i>ū</i>	* <i>u</i>	<i>u</i>	<i>u, o</i>	ĩ	<i>u, a³</i>	* <i>u</i>
<i>ä</i>	<i>ä</i>	* <i>ē</i>	ä > E <i>e</i>	ä, e ² , i ³	ó	<i>e ~ ē</i>	* <i>e</i>
<i>e</i>	<i>e</i>	* <i>ę</i>	<i>e</i>	ĩ, ũ ⁴	<i>o, ô</i>	<i>ě ~ é (i)</i>	* <i>i</i>
<i>ē</i>	<i>ē > fi. ie</i>	* <i>ē</i>	<i>i, ä > E e</i>	<i>e</i>	ĩ	<i>e ~ ē</i>	* <i>eô</i>
<i>i</i>	<i>i</i>	* <i>ę</i>	<i>i (u¹), e (o¹)</i>	ĩ, ũ ¹	<i>i, ê?</i>	<i>ě (ô, ü)</i>	* <i>i</i>
<i>ī</i>	<i>ī</i>	* <i>i</i>	<i>i</i>	<i>i, ũ?</i>	<i>i</i>	<i>i (ô, ü)</i>	* <i>e?</i>
<i>ü</i>	<i>ü</i>	* <i>e</i>	<i>e, i</i>	ũ, ĩ	ĩ, ô ⁶	<i>ö, e, i</i>	* <i>i</i>

*Pozn.: V tradiční ugrofinské i uralské rekonstrukci se operuje s *e*-kmeny. Sammallahti a Janhunen je reinterpretovali jako *i*-kmeny.

1) V případě kmene zakončeného zadním vokálem *-y = *-i. 2) Před *l* a snad *r*. 3) Poziční okolnosti jsou nejasné. 4) Obvykle v sousedství s labiálami a guturálami. 5) Po **k* a zřejmě i **w*. 6) Před *r*, *l*?

Hlavními zdroji tabulky jsou Collinder 1960, 149–187, Illič-Svityč 1971, 163–64, Sammallahti 1979, 22–66, plus korespondence zmapované v první části této práce.

Zkratky:

bfín. baltско-finský, enets. enetský; est. estonský; fi. finský; FS feno-sámský; FU ugrofinský; ing. ingrijský; kamas. kamasinský; kar. karelský; kojib. kojibalsanský; liv. livonský; lyd. lydský; maď. maďarský; mat. matorský; md. mordvinský (E erzja; M mokša); mr. marijský; nenets. nenetský; ngan. nganasanský; PS proto-sámský, Saa sámský (jazyky/dialekty: I inarijský, Kld. kildinský, L luleský, N severní, P piteský, S jižní, Sk skoltský, U umeský); selk. selkupský; sm. samojedský; U uralský; udm. udmurtský; vep. vepský; vot. votský.

Zkratky dialektů jednotlivých jazyků, které zde nejsou rozšifrovány, jsou přebrány z UEW.

Poděkování

Tato studie vznikla pod záštitou Centra pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází moderních jazyků (MSM 0021622435) na Masarykově univerzitě v Brně, a díky grantu GAAV, č. IAA901640805.

ZÁKLADNÍ LITERATURA

- Álgu* – *Saamelaiskielten etymologinen tietokanta* (dostupné z: <http://kaino.kotus.fi/algu/>)
- Collinder, Björn. 1960. *Comparative Grammar of the Uralic Languages*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Illič-Svityč, Vladislav M. 1971. *Opyt sravnenija nostratičeskix jazykov*, I (k posmrtnému vydání připravil V.A. Dybo). Moskva: Nauka.
- Janhunen, Juha. 1981. Uralilaisen kantakielen sanastosta. *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 77/9, 219–274.
- Korhonen, Mikko. 1981: *Johdatus lapin kielen historiaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sammallahti, Pekka. 1979. Über die Laut- und Morphemstruktur der Uralischen Grundsprachen. *Finnisch-Ugrische Forschungen* 43, 22–66.
- Sammallahti, Pekka. 1988. Historical Phonology of the Uralic Languages. In: Sinor, Denis (ed.): *The Uralic Languages. Description, history and foreign influences*. Leiden, 478–554.
- Sammallahti, Pekka. 1998. *The Saami Languages. An Introduction*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- SW = Janhunen, Juha. 1977. *Samojedischer Wortschatz. Gemeinsamojedische Etymologien*. Helsinki: Castrenianum toimitteita 17.
- UEW *Uralisches etymologisches Wörterbuch*, ed. Károly Rédei et al. Budapest: Kiadó 1986–88.
- YSS = Lehtiranta, Juhani. 2001. *Yhteissaamelainen sanasto*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

SAAMI HISTORICAL PHONETICS II

The article consists of three parts. In the first part the vocalic correspondences between Balto-Fennic and Saamic languages are illustrated by 25 examples. In the second part the basic vocalic correspondences between main Uralic branches are demonstrated by 22 examples. In the third part the tables summarizing our results appear.

Lucie Hofírková (85788@mail.muni.cz)
 Václav Blažek (blazek@phil.muni.cz)
 Ústav jazykovědy a baltistiky
 Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
 Arna Nováka 1
 602 00 Brno, ČR

